

BESLISSING

van de algemene raad van de Nederlandse orde van advocaten inzake het bezwaar van

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

(hierna: "belanghebbende"),

gericht tegen het besluit van de algemene raad van 20 februari 2020. Met bedoeld besluit wijst de algemene raad het verzoek af tot toekenning van een extra toetskans voor het examenonderdeel jaarrekeninglezen.

Procesverloop

1. Bij e-mail van 14 december 2019 bericht belanghebbende de algemene raad dat hij waarschijnlijk voor de derde keer het examenonderdeel jaarrekeninglezen niet met een positief resultaat heeft kunnen afsluiten en voor dat geval reeds nu een extra toetskans aanvraagt.
2. Met het daartoe bestemde formulier verzoekt belanghebbende op 6 januari 2020 een extra toetskans voor jaarrekeninglezen met in de bijlage een verklaring van zijn huisarts van 27 december 2019.
3. Bij brief van 20 februari 2020, tevens verzonden per e-mail, maakt de algemene raad zijn besluit (hierna: "bestreden besluit") bekend, inhoudende de afwijzing van het verzoek extra toetskans jaarrekeninglezen.
4. Bij brief van 1 april 2020, verzonden per e-mail, maakt belanghebbende pro forma bezwaar tegen het bestreden besluit.
5. Bij brief van 1 mei 2020, met in de bijlage negen producties, verzonden per e-mail, zet belanghebbende de gronden van zijn bezwaar uiteen.
6. Bij brief van 5 juni 2020 bericht de algemene raad belanghebbende de beslissing op het bezwaar te verdagen tot uiterlijk 22 juli 2020. Met instemming van belanghebbende is de beslistermijn op 20 juli 2020 nogmaals verlengd, tot uiterlijk 1 september 2020.
7. E-mail van 11 juni 2020 van belanghebbende met in de bijlage een gezondheidsverklaring van 9 juni 2020 van de behandelend psycholoog van belanghebbende, alsmede de aankondiging dat psycholoog [REDACTED] als deskundige zal deelnemen aan de hoorzitting.
8. Brief van 12 juni 2020 waarmee belanghebbende wordt uitgenodigd voor de (video)hoorzitting op 23 juni 2020.
9. Belanghebbende is op 23 juni 2020 namens de algemene raad gehoord door mr. B.J.M. de Leest, lid van de algemene raad, in aanwezigheid van mr. M.E. Veenboer, griffier. Belanghebbende is bijgestaan door zijn gemachtigde [REDACTED], tevens patroon van belanghebbende. Ook was mevrouw [REDACTED], psycholoog, aanwezig.

10. Brief van 25 juni 2020 van de algemene raad, verzonden per e-mail, met het bericht dat belanghebbende in de gelegenheid wordt gesteld met een medische verklaring aannemelijk te maken dat hij in elk geval tijdens de drie toetskansen jaarrekeninglezen werd gehinderd door concentratiestoornissen als gevolg van zijn depressieve klachten.
11. Brief van 20 juli 2020, verzonden per e-mail, van belanghebbende met in de bijlage het rapport van de door belanghebbende geconsulteerde psychiater van 15 juli 2020.

Toetsingskader

12. Artikel 3.19, negende lid, van de Voda (hierna: "hardheidsclausule") bepaalt dat de algemene raad kan afwijken van het zesde lid van dit artikel (per examenonderdeel kan ten hoogste driemaal een toets worden afgelegd) als toepassing van deze bepaling leidt tot een onbillijkheid van overwegende aard.
13. Artikel 3, derde lid, van de Beleidsregel onderwijs en toetsen BA (hierna: "Beleidsregel") en de toelichting op dit artikel, alsmede de algemene toelichting op de Beleidsregel waarin onder andere de restrictieve toepassing van de mogelijkheid van een extra toetskans wordt uiteengezet.

Het bestreden besluit

14. Het verzoek van belanghebbende tot toepassing van de hardheidsclausule wijst de algemene raad af. Op de volgende gronden concludeert de algemene raad dat belanghebbende drie reële toetskansen heeft gehad voor het examenonderdeel jaarrekeninglezen:
  - niet is aangetoond dat belanghebbende als gevolg van medische omstandigheden niet in staat was om zijn toetskansen te benutten noch in staat was om alles in het werk te stellen om de effecten van die omstandigheden zoveel als mogelijk te beperken;
  - uit de overgelegde doktersverklaring van 27 december 2019 kan niet worden afgeleid dat van belanghebbende op 16 november 2019 en eerdere toetsmomenten niet kon worden gevergd om toetsen af te leggen;
  - het feit dat pas na het afleggen van de derde toetskans jaarrekeninglezen de huisarts is geconsulteerd, leidt tot de conclusie dat belanghebbende niet alles in het werk heeft gesteld om de effecten van het van buiten komend onheil te beperken.
15. Hierna volgt eerst een beschrijving van de gronden van bezwaar om deze vervolgens te behandelen met inachtneming van de overgelegde huisartsverklaring van 27 december 2019 en de gezondheidsverklaring van 9 juni 2020 van de behandelend psycholoog van belanghebbende en hetgeen tijdens de hoorzitting op 23 juni 2020 naar voren is gebracht door en namens belanghebbende.

Het bezwaarschrift

16. In bezwaar voert belanghebbende aan in aanmerking te komen voor een extra toetskans, bij voorkeur mondeling, voor het examenonderdeel jaarrekeninglezen. Zou de algemene raad in zijn belangenafweging het algemeen belang laten prevaleren boven het individuele belang dan zou dat betekenen dat de balie een uitstekende en zeer gepassioneerde advocaat gaat missen. Belanghebbende baseert deze conclusie op de volgende gronden:

- (i) Aan de overmacht ligt een medische oorzaak ten grondslag, te weten depressieve klachten waaraan belanghebbende sinds eind 2018 lijdt, hetgeen ook aan de hand van de behaalde toetsresultaten aantoonbaar is.
- (ii) Tussen de toetsresultaten en de depressieve klachten bestaat een causaal verband. Depressie gaat gepaard met pieken en dalen, hetgeen niet uitsluit dat toch toetsen kunnen worden behaald.
- (iii) Maatregelen ter beperking van de effecten van de depressie zijn genomen in de zin dat belanghebbende zijn patroon en zijn directe begeleider al voor zijn huisartsbezoek heeft geïnformeerd over zijn concentratiestoornissen.
- (iv) Depressieve klachten ontstaan geleidelijk als gevolg waarvan pas op een later tijdstip duidelijk wordt wat er aan de hand is. Het was derhalve niet mogelijk om met terugwerkende kracht passende maatregelen te nemen om de effecten van de depressie zoveel mogelijk te beperken.

Gezondheidsverklaring

17. Met een op 9 juni 2020 afgegeven verklaring schetst de behandelend psycholoog van belanghebbende met welke symptomen belanghebbende haar op 15 april 2020 heeft geconsulteerd en met welke doelen de behandeling is gestart. Betrokkene maakt uitdrukkelijk het voorbehoud dat de inhoud van de verklaring niet zonder meer kan dienen voor de beantwoording van andere vragen die bijvoorbeeld kunnen spelen in het kader van een juridische procedure.

Behandeling van het bezwaar

Algemeen

18. De hoofdregel met betrekking tot het aantal toetskansen is dat een stagiaire per onderdeel van het examen, bedoeld in artikel 9c, eerste lid, van de Advocatenwet, maximaal driemaal een toets kan afleggen. Ter beoordeling ligt de vraag voor of toepassing van deze bepaling in de situatie van belanghebbende leidt tot een onbillijkheid van overwegende aard. Een beroep op de hardheidsclausule kan slechts slagen als onverkorte toepassing van artikel 3.19, zesde lid, van de Voda leidt tot een buitensporig en daarom onaanvaardbaar resultaat. Een 'behoud toetskansen' is niet mogelijk voor de derde toetskansen, omdat die toets op een door de stagiaire zelf te bepalen moment kan worden afgelegd.
19. De tweede en derde toetskansen zijn bedoeld als een herkansing van de eerste toetskansen. De beperking van het aantal toetskansen per onderdeel van de BA is ingegeven door het belang dat wordt gehecht aan de kwaliteit van de advocatuur en daarmee het bevorderen van een goede rechtsbedeling. De hardheidsclausule is nadrukkelijk niet bedoeld als een vierde toetskansen in het geval drie toetskansen tot een onvoldoende resultaat hebben geleid. Om die reden is de algemene raad zeer terughoudend met het verlenen van een extra toetskansen voor een examenonderdeel, zoals ook uiteen wordt gezet in de toelichting op de Beleidsregel en inmiddels bij herhaling door de bestuursrechter is bevestigd.
20. In het voorliggende bezwaar wordt dan ook gezien of de door belanghebbende aangevoerde feiten en omstandigheden leiden tot de conclusie dat sprake is geweest van een overmachtssituatie waarbij strikte toepassing van artikel 3.19, zesde lid, van de Voda leidt tot een onbillijkheid van overwegende aard.
21. De algemene raad stelt vast dat belanghebbende zes weken na het afleggen van de toets jaarrekeninglezen zijn huisarts heeft bezocht voor zijn naar dan blijkt stemmingsklachten en

concentratiestoornissen waaraan belanghebbende lijdt sinds ongeveer twee jaar, derhalve sinds eind 2017.

22. Op 15 juni 2020 is belanghebbende een behandelingstraject gestart bij een psycholoog, die na de intake op basis van de in de verklaring omschreven symptomen tot de diagnose komt dat belanghebbende lijdt aan een lichte depressieve stoornis. Vanwege het in de verklaring van de psycholoog opgenomen voorbehoud kan de algemene raad bedoelde gezondheidsverklaring niet betrekken in zijn overwegingen inzake het voorliggende bezwaar.
23. Uit de overgelegde producties leidt de algemene raad af dat belanghebbende een stagiaire is met een in alle opzichten ruime belangstelling en ook binnen kantoorverband een sociaal geëngageerde collega is. Naast een drukke praktijk is belanghebbende actief lid binnen verschillende beroepsverenigingen, publiceert in vaktijdschriften en doceert aan enkele universiteiten en aan een hogeschool. Daarnaast levert belanghebbende een creatieve bijdrage aan het kantoorcabaret. Kortom een aanwinst voor de advocatuur, aldus zijn beoordelaars.

Overmacht bij elke toets waardoor de toets niet kon worden behaald (i)

24. Aan de hand van een overzicht van de afgelegde toetsen met bijbehorend resultaat voert belanghebbende aan dat de onvoldoende resultaten direct verband hebben met de depressieve klachten sinds eind 2018. Dat belanghebbende desondanks nog een tweetal toetsen met een voldoende resultaat heeft afgerond, komt omdat zijn praktijkuitoefening is toegespitst op de desbetreffende rechtsgebieden. Bovendien variëren de depressieve klachten in hevigheid, zodat een toets net tijdens een minder heftige periode kan zijn afgelegd, aldus belanghebbende.
25. De algemene raad constateert dat, anders dan belanghebbende stelt, de klachten zich volgens de huisarts ongeveer eind 2017 manifesteerden. Dat betekent dat belanghebbende al vrij snel na zijn beëdiging op 4 augustus 2017 is geconfronteerd met de beschreven problematiek. Desondanks is belanghebbende in staat gebleken om zes toetsen sinds 16 december 2017 met een voldoende resultaat af te leggen, waarvan een na een herkansing. Daarmee lijkt de problematiek zich toe te spitsen op het examenonderdeel jaarrekeninglezen waarvoor belanghebbende op 31 oktober 2018, 10 mei 2019 en 16 november 2019 een onvoldoende behaalde. Waar belanghebbende in bezwaar aanvoert dat zijn depressieve klachten de oorzaak zijn van zijn onvoldoende resultaten blijkt dat niet noodzakelijkerwijs uit de hierboven gemelde toetsresultaten noch uit de doktersverklaring.

Causaal verband tussen overmachtssituatie en behaalde resultaten jaarrekeninglezen (ii)

26. Voor een causaal verband tussen de depressieve klachten, die zich onder andere uiten in concentratiestoornissen, en de onvoldoende resultaten voor de toetsen jaarrekeninglezen verwijst belanghebbende naar het in het bezwaarschrift opgenomen overzicht toetsen en behaalde resultaten. De algemene raad merkt op het begrijpelijk te vinden dat de werkgever belanghebbende na de onvoldoende resultaten voor de eerste en tweede toetskans de mogelijkheid heeft gegeven zich te laten begeleiden door een tutor. Waar de werkgever zo lovend is over belanghebbende is het ook in het belang van de werkgever dat belanghebbende de stage met goed resultaat kan afronden.

Maatregelen om de effecten van de overmachtssituatie te beperken (iii)

27. Zowel de patroon als de directe begeleider van belanghebbende beschrijven belanghebbende als een gedreven advocaat met bovengemiddelde prestaties en als een bescheiden en tamelijk introvert persoon die anderen niet snel, en zeker geen kantoorgenoten, deelgenoot zal maken van zijn (privé)problemen en zeker niet als het gaat om depressieve klachten. Voorts zetten betrokkenen uiteen dat belanghebbende in gesprekken met hen heeft aangegeven moeite te hebben om zich te concentreren waarop belanghebbende is aangegeven meer rust te nemen en tijd te nemen voor het afleggen van zijn toetsen in het kader van de BA.
28. Het voorgaande getuigt van goed werkgeverschap, maar ontslaat belanghebbende niet van zijn eigen verplichting om tijdig bij zichzelf te rade te gaan wat er aan de hand is. Belanghebbende kan daarvoor externe hulp zoeken, maar hij kan ook buiten kantoor om zijn mentor bij de raad van de orde benaderen en zijn mentor bij de beroepsopleiding. Niet is gebleken dat belanghebbende in die richting hulp heeft gezocht. Pas toen het al te laat was – belanghebbende schreef de algemene raad immers op 14 december 2019 dat zijn derde poging niet was geslaagd – heeft belanghebbende zijn huisarts geconsulteerd.
29. Waar belanghebbende aangeeft dat depressieve klachten niet van het ene op het andere moment ontstaan, moet belanghebbende naar het oordeel van de algemene raad in de periode rond 10 mei 2019 (de tweede toetskans) toch notie hebben gehad van zijn klachten en had hij behalve het benaderen van de hiervoor genoemde functionarissen ook een behoud toetskans voor in elk geval de tweede toetskans kunnen vragen. Daarnaast had belanghebbende de examencommissie kunnen vragen om de toets mondeling te mogen afleggen, maar daarvoor had belanghebbende wel blij moeten geven van zijn klachten. Dat belanghebbende moeite heeft om hiervoor zijn schroom te overwinnen is begrijpelijk, maar wel een voorwaarde om de effecten van zijn klachten op de voortgang van de stage, meer in het bijzonder het slagen voor de beroepsopleiding, te beperken.

Andere mogelijke oplossingen (iv)

30. Belanghebbende geeft toe dat hij geen gebruik heeft gemaakt van de hiervoor beschreven mogelijkheden juist omdat zijn klachten geleidelijk zijn ontstaan en pas in een laat stadium duidelijk is geworden dat hij lijdt aan depressie.
31. Weliswaar is de diagnose pas in een laat stadium met de doktersverklaring van 27 december 2019 vastgesteld, maar dat laat onverlet dat belanghebbende blijkbaar al eerder klachten had, maar daaraan niet, althans onvoldoende aandacht heeft geschonken. Desondanks is gebleken dat belanghebbende in staat is een drukke praktijk te voeren met vele nevenwerkzaamheden, die belanghebbende ondanks zijn bescheidenheid en introverte eigenschappen met verve uitvoert. Voorts merkt de algemene raad op dat uit de overgelegde gezondheidsverklaring blijkt dat belanghebbende lijdt aan een lichte vorm van depressie.
32. De algemene raad stelt vast dat belanghebbende om hem moverende redenen niet eerder (medische) hulp heeft ingeroepen. Belanghebbende zegt in de dagelijkse praktijk en de daarbij komende routine en afleiding zijn depressieve klachten waarvoor hij sinds kort onder behandeling is, in belangrijke mate te hebben kunnen ecarteren. Waar de patroon van belanghebbende dacht belanghebbende te accommoderen met de mogelijkheid om zich in afzondering voor te bereiden op de derde toetskans jaarrekeninglezers had dit een averechts effect op belanghebbende, die ter zitting verklaart in die situatie, zonder de structuur van het

werk, nog meer met zichzelf te zijn geconfronteerd.

Nadere overwegingen van de algemene raad

33. Op basis van de aanvankelijk door belanghebbende overgelegde stukken zou de algemene raad concluderen dat niet is gebleken van een causaal verband tussen de depressieve klachten en de onvoldoende resultaten voor het examenonderdeel jaarrekening lezen. Het feit dat belanghebbende geen gebruik heeft gemaakt, althans niet tijdig, van de mogelijkheden om zijn problemen kenbaar te maken aan de daarvoor binnen de BA en de raad van de orde beschikbare personen en zich pas als er eigenlijk geen weg meer terug is, heeft gewend tot zijn huisarts, zijn omstandigheden die de algemene raad voor rekening van de desbetreffende stagiaire laat komen. De algemene raad komt in voorkomend geval dan niet tot de conclusie dat sprake is van een overmachtssituatie.
34. De door belanghebbende en zijn patroon tijdens de hoorzitting toegelichte feiten en omstandigheden hebben de algemene raad echter doen besluiten belanghebbende in de gelegenheid te stellen om aan de hand van een medische verklaring, bij voorkeur van een psychiater, aan te tonen dat belanghebbende als gevolg van zijn concentratiestoornissen niet in staat was de toetsen in het examenonderdeel jaarrekening lezen af te leggen en dit ook niet tijdig kenbaar kon maken teneinde gebruik te kunnen maken van andere mogelijkheden zoals het vragen van 'behoud toetskans' of een alternatieve wijze van toetsing dan wel het wijzigen van de datum voor de derde toetskans. Van deze handreiking heeft belanghebbende gebruik gemaakt. De bevindingen van de geconsulteerde psychiater zijn in een rapport neergelegd en ter hand gesteld van de algemene raad.
35. Uit het rapport blijkt dat gedegen onderzoek is gedaan naar de persoon van belanghebbende als zodanig, waarbij privé en zakelijke feiten en omstandigheden zijn betrokken. De psychiater constateert dat het aannemelijk is dat sprake is geweest van een depressieve stoornis die het functioneren van belanghebbende ernstig heeft beperkt. 'Overlevingsmechanismen' die belanghebbende lang in staat hebben gesteld zijn dagelijkse werkzaamheden uit te voeren, bleken niet toereikend meer en werkten onder omstandigheden zelfs averechts. Zonder externe structuur was belanghebbende niet in staat om redelijk te functioneren, laat staan te studeren ter voorbereiding van de toetsen. De ernst van de depressie vormt tevens de oorzaak dat belanghebbende niet het heft in handen heeft genomen om contact op te nemen met deskundigen om te bezien hoe te handelen in het belang van een goede afsluiting van de beroepsopleiding.

Conclusie

36. Met inachtneming van de overgelegde stukken en de mondelinge toelichting daarop stelt de algemene raad vast dat belanghebbende drie toetskansen heeft gehad voor het examenonderdeel jaarrekening lezen. Ondanks de psychische klachten van belanghebbende en het feit dat belanghebbende in een zeer laat stadium een medicus en een psycholoog heeft geconsulteerd, leidt de toepassing van het bepaalde in artikel 3.19, vierde tot en met zesde lid, van de Voda in een dergelijke situatie normaliter niet tot een onbillijkheid als bedoeld in artikel 3.19, negende lid, van de Voda. Uit het naar aanleiding van de hoorzitting door een psychiater opgestelde rapport blijkt evenwel dat niet kan worden gesteld dat belanghebbende drie reële toetskansen heeft gehad. Gelet op de achteraf door de geconsulteerde psychiater vastgestelde depressie is geconstateerd dat belanghebbende niet in staat was om de effecten van zijn medische situatie te onderkennen als gevolg waarvan van belanghebbende niet kon worden verwacht op die momenten te doen wat onder normale omstandigheden van een

stagiaire wordt geëist, namelijk het tijdig nemen van maatregelen om de gevolgen van een overmachtssituatie zoveel mogelijk te beperken. Het is dan ook op grond van deze in het psychiatrisch rapport van 15 juli 2020 verwoorde specifieke bevindingen dat de algemene raad concludeert dat strikte toepassing van het bepaalde in artikel 3.19, zesde lid, van de Voda leidt tot een onbillijkheid van overwegende aard. Daarmee komt belanghebbende in aanmerking voor een extra toetskans in het examenonderdeel jaarrekeninglezen.

Beslissing

Het bezwaar is gegrond.

De algemene raad van de Nederlandse orde van advocaten,
Namens deze,

mw. mr. R.G. Van den Berg
algemeen secretaris

Bijlage: proces-verbaal hoorzitting van 23 juni 2020

Aldus gedaan te Den Haag op 30 juli 2020

Tegen deze beslissing kunnen belanghebbenden binnen zes weken na bekendmaking van deze beslissing beroep instellen overeenkomstig de bepalingen van hoofdstuk 8 van de Algemene wet bestuursrecht.